

центрує увагу на інструментальному вмісту поняття. І в тому, і в другому сенсі наука є пошуковою діяльністю, ставлячою метою отримання знання, але національна традиція цю діяльність підпорядковує результату і ігнорує вміст знань, не маючи предметного призначення. Достатньо ймовірно, що українська соціокультурна парадигма в силу своєї пограничності забезпечує більш європеїзоване вміст терміна, ніж російська.

ЦАРУК О.,

м. Кривий Ріг

ВИХІДНІ ШАБЛІ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ В АСПЕКТІ МОВИ

Початки формування українського етносу сьогодні можна однозначно пов'язати з теренами середнього Подунав'я, із ареалами, чітко визначеними у Початковому літописі українського народу. О. Стрижак відзначає «дунайські» сліди стародавніх слов'ян у гідронімії басейну Вісли, із Наддунав'ям пов'язуються і численні українські Дунаї та Дунай-ці, численні згадки про цю ріку-праматір в українському фольклорі (при повній відсутності аналогічних форм у російській народно-пісенній традиції), пор.: «Ой гаєм-гаєм, понад **Дунаєм**, любив дівчину, роду не знаю»; «у тебе (господарю) хліби, як тихи **Дунай**»; «Зійду за **Дунай** да гляну на свій край» тощо.

За часів Дунайської правитчизни постали також міцні вівчарські традиції українського народу, що безпосередньо відбилася у обрядовій фольклорній поезії, напр.: «Ой наш братчику, сідай коло нас (...). Та з діточками, та з овечками...»; «У тебе (пане Іване) вівці гори покрили, у тебе худоби без рахуби». Зародження та утвердження цих форм господарювання можна співвіднести із сусідством (взаємозмішуванням та асиміляцією) із сарматським скотарським племенем язигів антів (літописних ясів), що пізніше передали свою самоназву цілій окремій слов'янській групі.

Із періодом перебування слов'ян у Наддунав'ї слід пов'язати також зародження і утвердження у них основ подружніх стосунків. З цього приводу важливо згадати документальні матеріали т. з. Пшеворської культури, що датується I—III ст. н. д. — тобто часом антського розселення на Україні.

Серед комплексу знахідок цікавою є накладка для піхов меча, виготовлена з бронзи, яка, на думку вчених, передає давній міфологічний сюжет про походження роду: озброєний вершник, баран, що поїдає молоді стеблини, та сцена священного шлюбу героя і героїні. Принагідно згадаймо Несторове: «поляни мали звичай своїх предків, тихий і лагідний, і поштивість до невісток своїх, і до сестер, і до матерів своїх, а невістки до свекрів своїх і до діверів велику пошану мали. І **весільний обичай** (виділено нами. — О. Ц. вони мали: не ходив жених по молоду, а приводили (її) ввечері».

Із давніх часів увійшли і закріпилися в українській мові специфічні архаїчні форми, пов'язані із обрядом одруження, тоді як **одружуватися, подружжя, дружина, побратися, наречений-наречена**. Усі ці утворення, без огляду на можливі праслов'янські їх корені на сьогодні зберігаються **виключно** українською мовою, стверджуючи егалітарність, гармонійність стосунків між чоловіком і жінкою (по. ще укр. синтаксичну модель «одружитися з...д із рос. «жениться на...»). Сербськохорватська мова, зберігаючи **побратися** із значенням «одружитися», одночасно користується формами **супруг і супруга**, як і російська (пор. ще рос. **сужений** — «присуджений», тобто щось таке, що невідворотно визначене, щоб покірно прийняти).

Українська мова містить в собі як шар лексики, граматичних моделей, що співвідносяться із загальнослов'янськими морально-етичними та культурними принципами, **так** і ряд утворень, що відображають основи світогляду окремої слов'янської (протоукраїнської) групи. Так із прадавніх часів дійшли до нас форми, що містять поняття «добра» і «зла», що первісна пов'язувалися із всеслов'янськими Добробогом і Злобогом, однак похідні утворення з цими коренями в українській і російській мові різняться, пор., зокрема, рос. добродетель, доброжелатель (болг. **добродетел**, доброжелател) і укр. добродій, доброзичливий, **добро-**чинний, добромисний, доброчесний (пор. польськ. **dobrodziej**), **dobroczytna**, чеськ. **dobrocinnu**, **dobromyslnu**).

Специфічним для української і мов антської групи (зокрема, чеської) є розвиток значення у слова **добре** — той, «який має позитивні якості або властивості, що відповідають поставленим вимогам» (СУЛМ, 11, 322) — рос. «хороший», напр.: «Жито було справді **добре**: колоски товсті, довгі» (П. Мирний), пор. чеськ. **to mazani je dobre na revma** — ця мазь добра від ревматизму.

Форми із коренем — зло — теж часто мають спільнослов'янське походження, напр. укр. злодій — рос. злодей (хоча з дещо іншим семантичним наповненням), однак ряд утворень виступають як своєрідні лексичні маркери мов антської групи, напр., слово злочин, крім української, зберігається ще білоруською, польською, чеською, словацькою, сербськохорватською, верхньолужицькою, македонською і словенською мовами, однак ця форма відсутня в російській, болгарській, церковнослов'янській мовах. Експресивні укр. утворення злодюга, діал. злодюх можуть бути пояснені через чеськ., сербськохорв. *zlobuch*, злодух, що розкривають додаткові оцінкові характеристики злодія, як людини, керованої «злим духом».

ФЕДОРЕНКО Д. Т.,

м. Кривий Ріг

МОВА НАСЕЛЕННЯ ПРАУКРАЇНСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ І ДУХОВНІСТЬ

Кожен неупереджений учений може констатувати, що коли за 3 тисячі років до Різдва Христового у Великому Єгипті і Шумері існувало клинописне, і досі стверджують, ніби найстаріше, письмо, то на території, де нині набирає весняного цвіту незалежності Україна, уже кілька тисячоліть існувала давня Праукраїнська цивілізація, населення якої ще не було суто українською людністю, але вже здобуло певні її риси і ознаки: мову, духовність, матеріальну

культуру, особливості поклоніння Богам, свій Пантеон Небожителів, і, що надзвичайно важливо та цікаво, — в 4 тисячолітті до Р. Х. уже мало два (два!) види письма.

Праукраїнському письму властиві буквенні знаки, що вирізувалися або випалювалися на тоненьких дубових, вербових та кленових дощечках (порівняймо шумерські глиняні плитки клинописного письма), видряпувалися на бересті — корі берези...

Як і в інших давніх письменствах, мова і писемність населення Праукраїнської цивілізації слугували для побутового і міжплеменного спілкування, фіксації і відправленню духовно-релігійних традицій, господарської діяльності, ведення літописання і літочислення тощо.